

Konstantīns Počs – “Visuma pētnieks”.

Latvijas Universitātes (LU) Bibliotēkas krājumā pieejami LU studentu diplomdarbi no 1920. līdz 1944. gadam. Katrs pētnieciskais darbs ir liecība par tā laika ekonomiskās, politiskās, sociālās un kultūras dzīves norisēm. Vairākas personības kļuva par LU mācībspēkiem, dodot ieguldījumu akadēmiskajā un zinātniskajā darbā. Daži no viņiem devās trimdā, papildinot izglītību un gūstot panākumus izvēlētajā zinātņu nozarē un kļūstot par izcilām personībām. Konstantīns Počs (1912-1994) ir viens no LU Matemātikas un dabaszinātņu fakultātes absolventiem, kuru pasaulē pazīst kā izcilu fiziķi, raķešu konstruktoru, izgudrotāju un zinātnieku un, viens no autoriem, kura maģistra darbs pieejams LU Bibliotēkas krājumā. Par būtiskiem panākumiem un sasniegumiem zinātnē starptautiskā mērogā saņēmis augstu novērtējumu un pateicības no Amerikas Savienoto Valstu (ASV) gaisa spēku vadības.

Konstantīns Počs dzimis Rēzeknes apriņķa Varakļānu pagasta Maltas Poču ciemā zemnieku ģimenē 1912. gada 27. februārī. Izglītību ieguvis Viļānu I un II pakāpes pamatskolā un Aglonas ģimnāzijā. Jau skolas laikā izcēlies ar vispusīgu apdāvinātību, mērķtiecību, neatlaidību, godīgumu un sabiedrisku aktivitāti. K. Počs uzauga 5 bērnu ģimenē un, pateicoties vecāku gādībai un saprātīgai saimniekošanai, varēja piepildīt savus nākotnes sapņus.

Klasesbiedrs Bronislavs Romanovskis atceras, ka Konstantīnu “pirmo reizi satīcis 1926. gadā tēva Marijana klosterī Viļānos un pēdējo reizi 1945. gadā Lībekas bēgļu nometnē Vācijā. Bez viņa ģimenē vēl bijuši 3 brāļi un māsa. Konstantīns – jaunākais ģimenē. Bērnbā vajadzēja ganīt govīs, par ko viņš nav bijis sajūsmā. Kopš mazām dienām bijis liels peldētājs, bijis ļoti kustīgs un visādu ideju pilns. Kristīgā ģimenē augot, Konstantīnam 14 gadu vecumā radusies vēlme kļūt par priesteri, bet redzes dēļ šī iecere bija jāatmet, jo katru rītu vajadzēja agri celties un lasīt lūgšanas. Konstantīnam bija nepieciešams ilgāks miegs un atpūta, un atgriezties atpakaļ tēva mājās. 1929. gadā beidza pamatskolu un tad devās uz Aglonas ģimnāziju. Konstantīns nebija nekāds brīnumbērns, [...] viņš sistemātiski sagatavoja visus priekšmetus un uz labu laimi nepaļāvās”.

Skolas laikā bieži vien pārsteidzis ar jauniem tehniskiem izgudrojumiem pat vistuvākos ģimenes cilvēkus ar aizrautību stāstot savas idejas: “Tur man uzbūvēta pasaules kārtība. Tur tā ripa uz šņores ir saule, tālāk uz otras šņores – zeme un tur uz citas – mēness. Tagad pagriezīsim to vecā spriežamā ratiņa riteni, jo man labāku ierīču nav, tad redzēsi, kā pa šņorēm viss sāk kustēties: saule, zeme un mēness.”

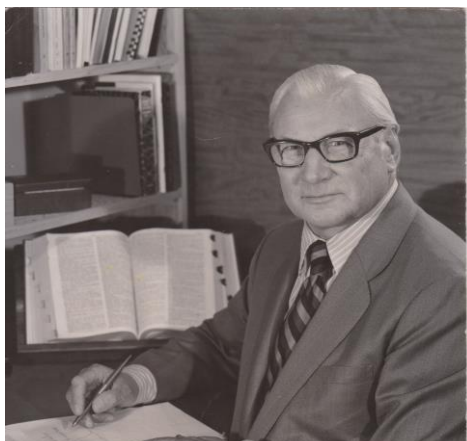
1934. gadā K. Počs uzsāk studijas LU Matemātikas un dabaszinātņu nodaļā, kuru beidz 1940. gadā un uzsāk darba gaitas kā fizikas skolotājs. Studiju beigu posmā K. Počs specializējas ģeoloģijā un 1941. gadā izstrādā maģistra darbu “Devona atsegumi Latgalē”, kurā izklāstīts pētījums par devona atsegumiem Rēzeknes, Daugavpils, Ludzas un Abrenes apriņķos. Kardinālas izmaiņas līdzšinējā dzīves ritmā ienes iesaukums Latviešu leģiona 15. divīzijā 1944. gadā, no kuras vēlāk dezertē un nonāk Lībekā (Vācija). Tajā pat laikā Honsenes (Vācija) pilsētā nodibina latviešu ģimnāziju un pats ir šīs skolas direktors. Trimdas ceļi sagādājuši ne mazumu grūtību un šķēršļu, taču tas nav mazinājis vēlmi apgūt ko jaunu un sasniegt noteiktu mērķi.

Laikā no 1949. līdz 1961. gadam K. Počs strādā vairākās laboratorijās kā zinātnieks fiziķis, ir Ontario (Kanāda) pētniecības fonda līdzstrādnieks, meteorologs un vecākais inženieris. Paralēli darbam papildinājis zināšanas meteoroloģijā Getingenas (Vācija) universitātē, Mančesteras un Šefildas (Anglija) universitātēs, Toronto universitātē (Kanāda), atmosfēras fizikā Teksasas universitātē Elpaso (ASV). Tikai 1962. gadā K. Počam izdodas īstenot savas ieceres un savu zinātnieka talantu, strādājot par fiziķi un raķešu konstruktoru ASV Gaisa spēku un pasaules telpas pētniecības laboratorijā Bostonā. Publicējis vairākus rakstus angļu valodā par saviem pētījumiem un ieguvis vairākus patentus.

1.att. LU studenti. No kreisās – Aleksandrs Briška, Konstanfīns Počs, Pēteris Driuks, 20. gadsimta 30. gadi.
Foto: Latgales Kultūrvēstures muzeja krājums.

Par viņa veikumu ASV gaisa spēku laboratorijās meteoroloģisko raķešu attīstīšanā, radara uztveršanas spēju uzlabošanā, drošākas un labākas udeņraža iegūšanas metodes izveidošanā ir rakstījuši ASV gaisa spēku žurnāli un speciālo pētījumu izdevumi. 1971. gadā K. Počs saņēma augstu apbalvojumu no ASV gaisa spēku vadības par viņa izgudroto mikroviļņu antenu un vairākus dienesta apbalvojumus par izcilu darbu. Pēdējā laikā Počs strādājis par ASV gaisa spēku (Electronics Systems Division) projektu koordinētāju, attīstot jaunas aizsardzības sistēmas AWACS (Airborne Warning and Control System) Sentry lidmašīnām. Kā skaidro pats izgudrojuma autors, tad: “Ļoti izsmalcinātā radara sistēma var atklāt gan augstu, gan zemu lidojošas lidmašīnas. Atsevišķs jaunas konstrukcijas radars notausta apvidu uz zemes tieši zem lidmašīnas un 250 jūdžu (402,34 km) attālumā. Tā var laikus uztvert ienaidnieka naidīgu aktivitāti un dot norādījumus objektu iznīcināšanai uz zemes vai gaisā. Radars var skatīties no augšas uz leju bez zemes efektu un radioviļņu traucējumiem, ko nevar uz zemes stacionārs radars. Lidojot 30 000 pēdu augstumā (9.144 km) radara redzamību neierobežo kalni, citi zemes objekti un zemeslodes apaļums. Mans pētījums jauno aparātu attīstībā nav saistīts ar to, kā labāk un ātrāk iznīcināt cilvēku, bet gan ar to, kā aizsargāt civiliedzīvotājus, karavīrus, zemi un rūpniecību kā kara, tā arī miera laikos.”

2.att. Konstantīns Počs savā darba kabinetā, 1971. gads. Foto: Latgales Kultūrvēstures muzeja krājums.

3.att. Konstantīns Počs laboratorijā ASV, 20. gadsimta 70. gadi. Foto: Latgales Kultūrvēstures muzeja krājums.

1991. gada 27. jūlijā Rīgā Latvijas Zinātņu akadēmija pagodināja Konstantīnu Poču, piešķirot viņam Dr. h.c. grādu fizikā. Akadēmiķis Jānis Stradiņš Konstantīnu Poču nosaucis par “Visuma pētnieku” un, neraugoties uz to, ka mūžs veltīts zinātnei “Konstantīnā Počā visu mūžu ir palicis kaut kas no dzejnieka dvēseles. Gadiem ejot tā kļuvusi krāšņāka; dzīvāka, ar humoru bagātāka. Blakus intelektam, kas ar ļoti precīzu visu savu dotību koncentrāciju spēj strādāt, atrisināt un izgudrot mikroviļņu antēnu, blakus dzīvo, spēj un aug plašāka interese par grāmatām, mūziku, klasiskām valodām. Kā latviskā rakstā austa sega, pār visu ir Konstantīna bagātīgais dziesmu krājums, viņa paša sulīgajā balsī dziedātas”, tā savās atmiņās raksturo draugs un novadnieks, rakstnieks Jānis Klīdzējs.

Avoti un izmantotā literatūra:

Latgales Kultūrvēstures muzeja krājuma fotoarhīva materiāli.

Anspaks, A. (1991). Fizikis un raķešu konstruktors. *Mōras Zeme*, 7, 4.

[B.a.] (2002). LZA Senāta sēdes. 2002. gada janvāris-aprīlis: [Senāts piešķīra LZA goda mecenāta nosaukumu Ernai Počai un Konstantīnam Počam post mortem]. *Latvija Zinātņu Akadēmijas Vēstis*, A daļa, 2/3, 135.

Klīdzējs, Jānis. (1975). Zinātnieks ar dzejnieka dvēseli: profila skice par Konstantīnu Poču. *Latvija Amerikā*, 51, 3.-4.

Murāns, Francis. (1982). Konstantīns Počs – 70-gadnieks. *Universitas*, 50, 58.-59.

Romanovskis, Bronislavs. (1966). Konstantīns Počs, *Dzeive*, 77, 5.-8.

Stradiņš, Jānis. (2013). Latvijas zinātne totalitāras lielvalsts un neatkarīgas republikas sistēmā (1940-2012)”, *Latvieši un Latvija*, 4.sēj., 178.

Stradiņš, Jānis. (1992). Vysuma pētnīks. Konstantīnam Počam – 80. *Mōras Zeme*, 9, 3.

Strods, Konstantīns.(1988). *Tas sākās Varakļānos : atmiņu-izdomu romāns*. [Īstlansinga] : Gauja.

V.A. (1994). Konstantīns Počs. *Montreālas Latviešu Biedrības Ziņotājs*, 6, 22.